

Synspunkt

Forlagenes problematiske kommercialisering af forskningen

Af Vagn Lundsgaard Hansen
Professor emeritus
Institut for Matematik
Danmarks Tekniske Universitet
Formand for
Dansk Matematisk Forening
V.L.Hansen@mat.dtu.dk

■ I øjeblikket pågår en kampagne i matematikerkredse for at organisere en boykot af det store internationale forlag Elsevier imod forlagets benhårde profitorienterede drift af sine videnskabelige tidsskrifter. Kampagnen – som i skrivende stund har samlet underskrifter fra mere end 6.500 forskere fra en bred vifte af fagområder – har udspring i et indlæg i begyndelsen af 2012 af den britiske matematiker Timothy Gowers på sin blog: <http://gowers.wordpress.com/>. Det, der har fået Gowers til personligt at sige stop, er, at Elsevier samler sine tidsskrifter i bundter, som forskningsbiblioteker må abonnere på samlet, selvom det kun er enkelte tidsskrifter i bundtet, man har behov for. Da Elsevier sidder på en række meget centrale tidsskrifter for matematikken bliver problemet reelt i lyset af bibliotekernes trængte økonomi.

Timothy Gowers er en af verdens mest anerkendte matematikere og er kendt for sin høje integritet. I sit blogindlæg er han meget åben omkring sin personlige stilling til Elsevier, som indebærer, at han nærmest fuldstændigt afbryder alt arbejde i forbindelse med Elsevier, eksempelvis redaktørfunktioner, bedømmelse af artikler og publicering i tidsskrifter fra Elsevier. Han gør rede for sine etiske og moralske holdninger i sagen på en måde, man kun kan have den største respekt for.

Ublu priser

Forargelsen over abonnementspriserne for videnskabelige tidsskrifter har i de seneste par årtier vokset sig større og større og grænsen for hvad forskersamfundet har mulighed for at betale er nær. Gennem opkøb bliver forlagene efterhånden samlet i store enheder som eksempelvis Elsevier, og man nærmer sig monopolagtige forhold omkring publicering af videnskabelige artikler i nogle af de tidsskrifter, som nyder størst faglig anseelse. Dette fremmes af, hvordan gennemslagskraften i forskning måles. Her tillægges bibliometriske indikatorer nu afgørende vægt ved fordeling af forskningsmidler til universiteterne og til de enkelte forskere. De tidsskrifter, der allerede havde position som fagenes flagskibe før de bibliometriske metoder blev indført og tillagt vægt, har naturligvis et forspring, og det bliver dermed næsten umuligt for forskerne at få vendt tendensen. Kun de mest anerkendte forskere har chancen for at blive hørt, og det er derfor opmuntrende, at en af verdens mest ansete matematikere giver sig tid til at formulere sig omkring problemstillingen om dyre tidsskrifter.

Hele problematikken bliver nærmest til en karikatur, når det nu om dage er forskerne selv,

der klarer en meget stor del af processen med at frembringe den elektroniske fil, hvorfra en artikel trykkes. Vurderingsprocessen af indsendte manuskripter til tidsskrifterne udføres også som gratis arbejde af anonyme kolleger. Tilbage er så en sproglig bearbejdning af manuskripterne, som forlagene ofte tager let på, og derefter opsætning og layout af artiklerne til samlede bind i tidsskrifterne. Dette sidste arbejde er både nødvendigt og et gode, hvad enten tidsskrifterne udkommer i papirformat, eller i elektronisk form. Det er indlysende, at dette arbejde koster penge og ingen forventer derfor, at tidsskrifterne skal være gratis. Men når overskuddet ved salget af tidsskrifterne nærmer sig 40 % af det investerede beløb, og salget er stabilt, forekommer det at være ublu priser. Elsevier er ikke det eneste forlag, der er ublu i prisfastsættelser af deres tidsskrifter, men Elsevier er nok i front for tiden.

Kampen mod de ublu priser

Er der alternativer til de ublu forlag? De store matematiske foreninger, som eksempelvis American Mathematical Society og de matematiske foreninger i UK, Frankrig, Tyskland, Japan, Kina og andre, herunder de nordiske matematiske foreninger, udgiver tidsskrifter, hvor det er matematikersamfundet som sådan, der har muligheder for at holde prisfastsættelserne i snor. Der er også mange af de store universiteter, der udgiver top-tidsskrifter i matematik, eksempelvis *Annals of Mathematics*, der udgives af Princeton University. Denne tilstedeværelse af højt estimerede matematiske tidsskrifter vil forhåbentlig i det lange løb kunne tvinge de kommercielle forlag til en fornuftig prispolitik.

Man kan også håbe, at den igangværende kampagne vil gøre indtryk på forlagene og tvinge dem til at overveje en mere rimelig prispolitik. Gowers lægger dog på sin blog op til, at det bliver en begrænset kreds af matematikere, der skriver under på et dokument med en udtrykt og begrundet protest mod de kommercielle forlags udnyttelse af mulighederne for at afkræve matematikersamfundet urimelig betaling for adgang til deres egne produkter. For unge forskere vil det nemlig være et stort problem at skulle fravælge estimerede tidsskrifter som mulige kilder til publicering af væsentlige nye matematiske opdagelser. Men hvis kredsen af underskrivere har samme høje kvaliteter som Timothy Gowers vil jeg anse dette som det bedste for at få gennemslagskraft, og jeg tør godt sige, at protesten har meget stor opbakning fra det internationale matematikersamfund. ■